

Легат Душана Ј. Ђоновића

Први легат који је удомљен у Библиотеци јесте Легат Душана Ј. Ђоновића. Душан Ј. Ђоновић (1920–1995) је један од представника српске интелигенције у емиграцији након Другог свјетског рата, и један од оних људи чије дјеловање је оставило трага у националној историји. Нажалост, деценије систематског, изузетно марљивог и прецизног рада комунистичке пропаганде, избрисале су из историје све трагове који нису слиједили идеолошки пут Комунистичке партије Југославије.

Фотографија Душана Ј. Ђоновића из студентског досјеа (Архив Србије)

Као сљедбеника незваничног тока новије историје југословенских народа, након диоба и сеоба, пут га одводи далеко од отаџбине, и у изгнанству живи до смрти. Упркос томе, мисија очувања српског националног бића, обиљежила је сав његов живот. То се огледа и у његовој личној библиотеци у којој су своје мјесто нашле књиге бројних наших аутора који

су дијелили исту судбину апатрида. Записи и посвете на књигама, као и писма и поруке које су у њима остале, свједоче о мисији духовног Пијемонта, не само српског, већ свих југословенских народа. Своју улогу у томе имала је и библиотека у којој су остали сачувани материјални трагови те идеје. Са свих страна расијања књиге су стизале Душану Ђоновићу *као стручњаку за књигу*,⁶² било као претплатнику, било као поклон или уз куртоазно писмо с поздравима у којем се као узгред спомене књиге „коштају 6 dolara, ако imate pošaljite.“ Као уредник Резолуција Уједињених нација, библиотекар а потом директор правних библиотека на два америчка колеџа, и надасве пасионирани библиофил – оставио је за собом збирку књига изузетне вриједности коју је, као легат, завјештао Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске. То је заправо породична библиотека коју је Душан наслиједио од оца, брижљиво чувао и допуњавао. О томе свједоче посвете упућене Јовану, његови аутографи, као и записи, маргиналије и други трагови читања који су на књигама остали.

Дио Легата Душана Ј. Ђоновића

⁶² У књизи *Иверје* аутора Драгомира С. Стевановића, (Виндзор, 1972) остало је машински куцано писмо аутора легатору: „Bronx, Febr. 1973. Dragi Gospodine Đonoviću, Šaljem Vam ove knjige kao stručnjaku za knjigu. Nadam se da ćete ih pročitati i reći nekoliko o njihovoj vrednosti. One koštaju 6 dolara, ako imate pošaljite. Gospođu, Vas i sve Vaše srdačno pozdravlja i duboko poštuje, Vaš odani D. Stevanović. Da li imate Agoniju Slobode i Suru Grobnicu?“

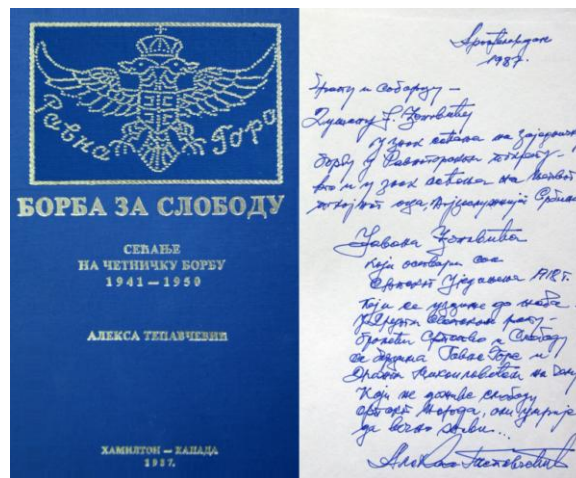
Животни пут предака оставио је трага како у његовом приватном и професионалном животу, тако и у библиотеци коју је завјештао Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске. У њој тако проналазимо велик број дјела српске интелигенције у емиграцији која су објављена након Другог свјетског рата, на српском језику и искључиво ван граница бивше Југославије. Ова литература, која представља драгоценост са аспекта израде српске ретроспективне библиографије, уједно је и драгоценост свједочанство о животу и дјеловању српске интелигенције у емиграцији. По ријечима Маријане Матовић „оно што је у протеклих осам векова заједничко свим видовима задужбинарства (...)“, а што је посебно примјењиво на случај нашег легатора, „јесте чврста духовна повезаност задужбинара са народом коме припадају“⁶³. Та болна повезаност и парадоксална припадност апатрида, политичких изгнаника којих се званична отаџбина одрекла, само је још више јачала њихову духовну везу с језгром српског националног бића, што је животом и дјелом нашег легатора, Душана Ј. Ђоновића, и посвједочено.

Збирка коју је даровао Библиотеци броји преко 4. 000 публикација. Поред капиталних дјела из области права из XVII, XVIII и XIX вијека, писаних на неколико свјетских језика, садржи и српске правне часописе од којих издвајамо *Бранич* и *Правник* из друге половине XIX вијека. Велики број књига на српском језику⁶⁴ бави се темама новије националне историје, нарочито Другим свјетским ратом. Поред тога, тематски најзаступљеније су економија и историја српске периодичне штампе. Међу књигама на страним језицима (углавном енглеском и углавном из области правних наука), упадљив је број наслова

⁶³ Маријана Матовић. *Легати (библиотеке целине) и личне библиотеке у Чачку: српско задужбинарско наслеђе*. У: Зборник радова Народног музеја. Год. XXXV (2005), 279.

⁶⁴ У Легату се налази 398 монографских и 15 серијских публикација на српском језику.

који се баве океанологијом и који откривају легатора као великог заљубљеника у море.

Златотисак на корицама урађен по дрворезу којег је аутор радио „у српским планинама у тисовини са бакарном жицом. 1950. године“

"Аранђеловдан 1987, Брату и саборцу - Душану Ј. Ђоновићу у знак сећања на заједничку борбу у Равногорском покрету - као и у знак сећања на његовог покојног оца, најзаслужнијег Србина Јована Ђоновића који оствари сан српског уједињења 1918 г. који се уздиже до неба - у Другом светском рату - бранећи Српство и Слободу са брдима Равне Горе и Дражом Михаиловићем на челу. Који не доживе слободу српског народа, али умрије да вечно живи... Алекса Тепавчевић"

Двије централне личности биографске литературе из Легата су генерал Драгољуб Михаиловић и Шарл де Гол. Број књига посвећених Де Голу је много већи, али оне посвећене Михаиловићу су ријетка издања којих нема у нашим библиотекама и представљају драгоцен извор истраживачима који се баве Другим свјетским ратом.

Збирка садржи свега неколико књижевних дјела. Кад се одузму мемоарска и дневничка остварења заграничне српске књижевности, која тек треба да буду вреднована, по књижевним, односно естетским и умјетничким, а не политичким аршинима, остају нам: *Велика очекивања* Хенриха Мана, *Кад су живи завидјели мртвима* Милорада Панића-Сурепа, *Глухо доба* Душана Матића и Александра Вуче те *Гробница за Бориса Давидовича* и *Енциклопедија мртвих* Данила Киша⁶⁵. Ова дјела, поетски и жанровски различита али у истом тематском кругу, ангажовано иступају против ужаса рата, и то је оно што их о у окриљу ове збирке обједињује.⁶⁶

Статус старе књиге као културног добра, по важећем Закону о културним добрима⁶⁷ има више од стотину књига из ове збирке.⁶⁸ Настарија међу њима је из 1558. године.

L'Ordre tenu et gardé en assemble des trios Estats, representans tout le royaume de France, convoqués en la ville de Tours par le feu roy Charles huitiesme, pour reformer infinis abus qui se commettoyent de jour en jour en credit royaume, et de la bonne police sur ce ordonnée par ledict seigneur. – Paris : Galliot du Pré, 1558.

Увезана је у кожу, француским повезом, са златотиском на хрпту и дискретним правоугаоним оквиром на корицама и грбом штампара у облику галије на задњој страни⁶⁹. Изузетно добро је очувана, као и велики дио старих књига из ове збирке.

⁶⁵ У едицији *Цепна књига БИГЗ-а*, ова Кишова дјела и форматом и повезом одуарају од остатка збирке, али су тематски итекако у сагласју с њом.

⁶⁶ Упадљив је број наслова дјела која говоре о животу и дјелу Андре Малроа. Како је он био, исто као и Јован Ђоновић, близак сарадник Шарла де Гола (чак и министар при Де Головој влади), више је заступљен његов политички него књижевни рад.

⁶⁷ *Закон о културним добрима*. Службени гласник Републике Српске, 11/1995, чл. 3.

⁶⁸ Збирка, поред осталог, садржи једну књигу из XVI вијека, четири из XVII, 38 из XVIII и 67 књига из XIX вијека.

⁶⁹ Типографски знак радионице, који је служио и као трговачки симбол, прво чине у дрворезу рађени иницијали књижара-

Грб штампара Ди Преа на најстаријој књизи из Легата

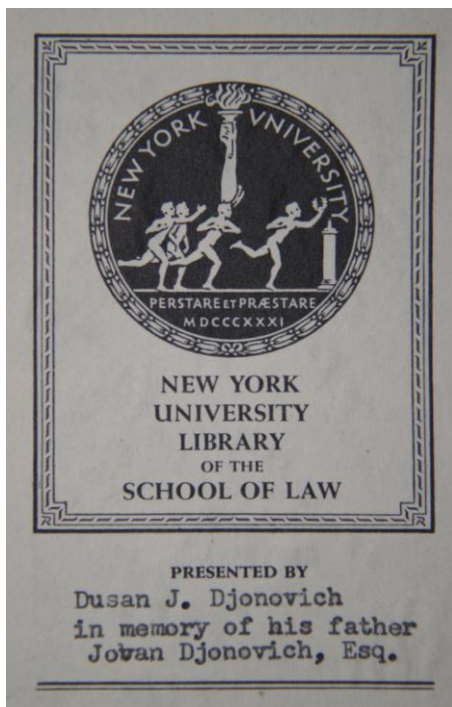
Разлог је вјероватно примијењено искуство које је Душан Ј. Ђоновић стекао у Библиотеци за међународно право Правног факултета Њујоршког универзитета гдје је од јесени 1965. до прољећа 1970. радио као асистент куратор⁷⁰. Видљиво је оно и у начину повезивања, односно преповезивања савремених књига које су за њега имале посебну вриједност. Ту су, на првом мјесту, дјела Слободана Јовановића, увезивана у кожу или платно, са златотиском на хрпту и мраморираним предлистовима и унутрашњим странама коричних листова. Часописи *Правник* и *Бранич* увезани су у полукожу. *Годишњица Николе Чупића* открива страственог колекционара који је, када није могао да набави поједине бројеве (у питању је пар бројева) набављао страницу по страницу текста које су му

штампара, са религиозним симболом (крстом) или без њега. Убрзо се на грбовима појављују сложене представе у виду натписа на улазу у радионице. Грб штампара Ди Преа (Galliot du Pré) припада групи типографских знакова штампарских радионица насталих на основу игре ријечи имена штампара. На његовом грбу се налази слика галије. Види Барбије 2009: F. Barbije, *Istorija knjige*, Beograd. Clío, 128.

⁷⁰ Према подацима из досјеа радника Душана Ј. Ђоновића добијеним из Архива Њујоршког универзитета.

факсом стизале (судећи по печатима на факсимилима страница из Библиотеке САНУ) на други крај свијета.

Поред повеза који имају несумњиву естетску вриједност која упућује на то које књиге су представљале праву драгоценост Душану Ј. Ђоновићу, постоји и један број књига чији повези су

Екслибрис Правног факултета Универзитета у Њујорку на Браничу (Год. XI, 1905), којег је легатор, у име успомене на свог оца, поклонио Факултету

искључиво куративне природе, и то превентивне. У питању је литература коју су југословенски политички емигранти након Другог свјетског рата објавили на српском језику искључиво ван граница Отаџбине и која је потенцијално значајна са аспекта превредновања новије националне историје и књижевне историографије. Све ове књиге повезане су

једнообразно. Испод оригиналне насловне стране стављен је картон а изнад прозирни пластични омот, чиме је брошираним издањима, неријетко штампаним на изузетно киселом папиру, знатно продужен вијек трајања. Ове књиге из Легата представљају праву ријеткост. Према Закону о библиотечкој дјелатности, као међуратна емигрантска издања имају статус ријетке књиге⁷¹, и вриједност културног добра од изузетног значаја⁷².

Старе и ријетке књиге из Легата Душана Ј. Ђоновића, као и живот и дјело Јована Ђоновића у контексту наведених, а нарочито трећег, критеријума за одређивање културног добра од изузетног значаја, чине ову збирку драгоценом.

⁷¹ Закон о библиотечкој дјелатности, Службени гласник Републике Српске, 52/2001, чл. 7.

⁷² Закон о културним добрима дефинише културно добро као добро од изузетног значаја, „ако испуњава један од критеријума: 1. Има посебан значај за историјски, духовни и културни развој српског народа, 2. Представља јединствене (раритетне) примерке стваралаштва свога времена, 3. Сведочи о пресудним догађајима и личностима и о њиховом деловању у националној историји.“ Закон о културним добрима, Службени гласник Републике Српске, бр. 11, 1995, чл. 5. Навели смо само прва три критеријума по којима емигрантска литература из Легата Душана Ј. Ђоновића има вриједност добра од изузетног значаја.